

Блохіна Ірина Олександрівна

к. психол. н., доц.

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

irinablohina1@ukr.net

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ І СТРУКТУРИ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНА НАДІЙНІСТЬ ФАХІВЦЯ»

Професійна діяльність в умовах соціально-економічних змін, сучасних викликів, пандемії, наповнюється новим змістом. Висуваються якісно нові вимоги до особистості фахівця, його психологічних особливостей. Тому професійна надійність є однією з провідних характеристик фахівця.

Поняття професійної надійності фахівців досліджувалось і розроблялось представниками таких галузей науки як психологія праці, психологія безпеки, інженерна психологія, екстремальна психологія, ергономіка, професійна освіта тощо. Однак, попри широкий спектр наукових праць, питання про сутність і структуру поняття “професійна надійність фахівця” не можна вважати розв’язаним, оскільки нині постійно змінюються умови праці, технічні засоби діяльності, вимоги до фахівців.

Вперше об’єктом наукових досліджень проблема надійності постала у середині ХХ ст. З початку 1960-х років ХХ ст. науковий інтерес до проблеми надійності все активніше виявляється у філософії, біології, психології. Описуючи сутність поняття «надійність», Г.В. Ложкін, Н.І. Пов’якель характеризують її як “сукупну професійну якість, що є властивістю системи (чи її окремих частин), яка визначається через категорію станів, а стан оцінюється тим, наскільки в певний момент людина чи система управління відповідають вимогам до них” [3, 98]. Дослідники трактують професійну надійність спеціаліста як властивість людини, що характеризує її здатність безпомилково виконувати професійну діяльність протягом необхідного терміну за заданих умов, або як здатність підтримувати потрібну якість діяльності в певних умовах упродовж заданого часу.

Первинне прикладне вивчення проблеми надійності у контексті характеристик роботи технічних систем обумовило той факт, що проблема професійної надійності особистості в психологічній науці залишається маловивченою. Аналіз наукової літератури дає змогу стверджувати, що подальше розширення традиційного поняття «надійність» обумовлено застосуванням особистісного підходу. Так, досліджуючи проблему надійності, вивчалось питання психологічного чинника (В.Д. Небиліцин); морально-

характерологічних якостей (Б.Ф. Ломов); морально-етичних якостей (В.О. Бодров); моральної надійності (Г.С. Нікіфоров); особистісної надійності (В.М. Крук, В.О. Пономаренко); навмисних та ненавмисних порушень (М.А. Котік); морально-правової надійності (Є.Ю. Стрижов).

Поняття “професійна надійність” у психолого-педагогічній літературі нерідко ототожнюється з поняттям “ефективність діяльності”, тобто зі здатністю людини виконувати покладені на неї завдання своєчасно й точно протягом заданого часу з мінімальними витратами сил, засобів, енергії та ресурсів.

В. Ф. Венда та співавтори інтерпретують поняття надійності та окремих її показників як властивість людини зберігати свою працездатність.

Професійна надійність характеризує людину за кінцевим результатом діяльності, за точністю та своєчасністю дій у трудовому процесі. Надійність обумовлена когнітивними, смисловими, емоційними й моральними детермінантами. Моральна надійність професійної діяльності, на думку О.К. Веселової, – це здатність дотримуватися моральних вимог професійного етичного кодексу, уміння поводитися морально, залишатися совісним і справедливим у складних обставинах. Є.Ю. Стрижов розглядає моральну надійність як характеристику рівня розвитку самосвідомості особистості, за якого життєві цілі й способи їх досягнення усвідомлені, організовані, упорядковані відповідно до норм моралі [2, 183].

На думку С. О. Дружилова професійна надійність суб'єкта праці – це рівень безвідмовності, безпомилковості та своєчасності його виробничих операцій під час взаємодії з технічною системою або з іншими фахівцями. Надійність – сукупна якість, властивість фахівця, що зумовлена його професійною підготовленістю, досвідом, спрямованістю особистості на діяльність, рівнем здібностей до цієї діяльності та інших професійно важливих якостей. Основним критерієм професійної надійності дослідник визнає поняття “відмова”, тобто припинення дій або діяльності, а також “помилка” – неправильна дія, що призводить до відхилення в роботі техніки або людини за допустимі межі [4].

Складність визначення поняття “професійна надійність” обумовлена тим, що кожен вид професійної діяльності має специфічні процесуальні вимоги до параметрів надійності. Тому загальнонаукове визначення поняття “професійна надійність” набуває специфічних конкретних ознак та характеристик, що обумовлені особливостями професійної діяльності.

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що професійна надійність фахівця – це сукупна, системна, інтегральна якість, що виявляється в

його здатності зберігати оптимальні робочі параметри професійної діяльності під час роботи в екстремальних умовах і за екстремальних ситуацій протягом часу, необхідного для виконання поставленого завдання. На надійність професійної діяльності фахівця та процес ухвалення рішень впливають різні чинники: складність завдання й інформаційне перевантаження; зовнішні чинники; вік, професійний досвід; рівень розвитку професійно важливих якостей; рівень професійної підготовки фахівця тощо [1, 97].

Професійна надійність складається з трьох компонентів: соціально-особистісного (системоутворюючий чинник, що окреслює цілі, характер, емоційно-психологічну спрямованість майбутнього фахівця на процес і результати навчально-професійної діяльності, зумовлює рівень функціонування всієї системи професійної надійності загалом), фахово-діяльнісного (компетентність, стійкість знань, умінь і навичок у змінених умовах діяльності, точність, своєчасність та безпомилковість виконання поставлених завдань) та функціонального (стан професійного здоров'я, загальну працездатність у звичайних і змінених умовах, професійно важливі фізичні, психічні та психофізіологічні якості, антропометричні й біологічні особливості, ступінь відновлюваності, ресурс буферних (адаптаційних) систем тощо).

Отже, професійна надійність фахівця – це сукупна властивість фахівця, що характеризує його здатність продуктивно, якісно, з оптимальними енергетичними та часовими витратами вирішувати актуальні професійні завдання в заданих умовах діяльності, вдосконалюючи свою професійну компетентність і середовище професійної діяльності відповідно до суспільних і особистісних потреб.

Список використаних джерел

1. Діденко О.В. Сутність зміст і структура поняття «професійна надійність фахівця» // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України Серія: педагогічні науки. 2015. №1. С. 90-101.

2. Крук В. М. Психология надежности специалиста: история и современность // Вестник МГУ: Серия: Психологические науки. 2010. № 3. С. 181–188.

3. Ложкин Г. В. Практическая психология в системах “человек – техника” : учеб. пособ. / Г. В. Ложкин, Н. И. Повакель. – К. : МАУП, 2003. – 296 с.

4. Дружилов С. А. Профессионализм человека как объект психологического изучения: системный подход [Электронный ресурс] /

С. А. Дружилов. – Режим доступа : <http://novainfo.ru/archive/4/professionalizm-cheloveka>.